

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

O‘SMIRLARDA IJODIY QOBILIYATLARNING NAMOYON BO‘LISHI HAQIDA SHARQ VA G‘ARB MUTAFAKKIR-OLIMLARINING ILMIY-NAZARIY QARASHLARI

Babajanova F. F.

Guliston davlat universiteti katta o‘qituvchisi

Jo‘rao‘zieva O‘. GulDU psixologiya yo‘nalishi talabasi

Email: babajanovafotima@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada o‘smirlik davri inson hayotining eng muhim rivojlanish bosqichlaridan biri ekanligi, shaxsning jismoniy, psixologik va ijtimoiy jihatdan yetilishini belgilaydigan omillar keltirilgan. O‘smirlik davri shaxsning bilish jarayonlari, tafakkur, ijodiy qobiliyat va hissiy-irodaviy holatlarining jadal rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Shu bois, o‘smirlikni o‘rganish psixologiya, pedagogika va ijtimoiy fanlar uchun dolzarb masala hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘smirlar tajriba orqali o‘rganishga intiladi, yangilikka qiziqadi va o‘zini ijtimoiy muhitda sinashga harakat qiladi.

Kalit so‘zlar: o‘smirlik davri, shaxsning bilish jarayonlari, tafakkur, maxsus, xususiy va ijodiy qobiliyatlar, hissiy-irodaviy jarayonlar, iqtidor, iste’dod, intellekt.

Psixologlar tomonidan o‘smirlik davri “o‘zini kashf etish va shaxsiy identifikatsiyani shakllantirish davri” sifatida ta’riflanadi. Shu bilan birga, o‘smirlik davri murakkab psixologik jarayonlarni o‘z ichiga oladi, jumladan motivatsiya, hissiy barqarorlik, ijtimoiy moslashuv va shaxsiy qobiliyatlarning uyg‘unligi. O‘smirlik davri shaxsning ijtimoiy-emosional rivojlanishi bilan

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

chambarchas bog‘liq bo‘lib, maktab, do‘stlar, oilaviy muhit va keng jamiyat ta‘siri ostida shakllanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bu davrda o‘smirlarning ilmiy va ijodiy qobiliyatlarini qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlari sezilarli darajada oshadi. Shu bois, o‘smirlik davrini chuqur psixologik tahlil qilish ularning iqtidorini aniqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi.¹

Qadimiy Sharq falsafasi va pedagogik an‘analari o‘smirlik davrini shaxsning ruhiy va axloqiy tarbiyalanishi nuqtai nazaridan o‘rganadi. Masalan, qadimgi hind va xitoy falsafiy maktablarida yosh avlodning ilmiy va ma‘naviy tarbiyasi alohida e‘tibor bilan qaralgan. Hind falsafasida o‘smirlik davri shaxsning bilimga intilishi, odob-axloqiy fazilatlarini shakllantirish va jamiyatga moslashish davri sifatida tushuntiriladi. Xitoy maktablarida esa yoshlar tarbiyasi Konfutsiyona ta‘lim tizimi orqali amalga oshirilib, ularning ijtimoiy majburiyatlari, bilim olishga bo‘lgan intilishi va shaxsiy fazilatlarini tizimli rivojlantirilgan. Sharq mutafakkirlari o‘smirlikni faqat biologik o‘sish bilan emas, balki ruhiy va ma‘naviy kamolot jarayoni bilan bog‘lab, yoshlarni tarbiyalashda o‘qituvchi, ota-ona va jamiyatning ahamiyatini ta‘kidlaydilar. Shu jihat bilan, Sharq nazariyasi o‘smirlik davrining ijtimoiy va axloqiy komponentlariga alohida e‘tibor qaratadi. Ularning qarashlariga ko‘ra, yoshlar o‘qish va ijodiy faoliyatga intilishi, odobli va ilmga chanqoq bo‘lishi bilan shaxs sifatida shakllanadi. Bu nuqtai nazar bugungi pedagogik va psixologik tadqiqotlar uchun ham qimmatli ilmiy asos hisoblanadi.²

G‘arb psixologiyasi o‘smirlik davrini shaxsning kognitiv, ijtimoiy va emotsional rivojlanishi bilan bog‘liq murakkab jarayon sifatida o‘rganadi. Mashhur g‘arb olimi Erik Eriksonning psixososial rivojlanish nazariyasida o‘smirlik davri shaxsiy identifikatsiya va o‘zini anglash davri sifatida talqin etiladi. Unga ko‘ra,

¹ Steinberg, L. (2021). *Adolescence* (12th ed.). New York: McGraw-Hill Education.

² Yeager, D. S., Dahl, R. E., & Dweck, C. S. (2021). Why interventions to influence adolescent behavior often fail but could succeed. *Perspectives on Psychological Science*, 16(3), 548–572.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

o'smirlikda shaxs o'z shaxsiy qadriyatlarini aniqlash, mustaqil qarorlar qabul qilish va jamiyatdagi o'rini belgilashga intiladi. Shu bilan birga, Jean Piagening kognitiv rivojlanish nazariyasida o'smirlar formal operatsiyalar bosqichiga o'tib, abstrakt fikrlash, muammolarni tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi. G'arb psixolog olimlari o'smirlik davrini shaxsning mustaqil tafakkur, ijtimoiy ro'li va ijodiy faollikni shakllantiruvchi davr sifatida o'rganadilar. Shu nuqtai nazardan, ularning tadqiqotlari o'smirlarning ilmiy qobiliyatlarini rivojlantirish va ijodiy salohiyatini oshirish bo'yicha zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlarga asos bo'lib xizmat qiladi.

O'smirlik davri shaxsning jismoniy va psixologik rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Biologik nuqtai nazardan, bu davrda tana tez o'sadi, gormonlar faollashadi va reproduktiv tizim shakllanadi. Ushbu fiziologik o'zgarishlar psixologik jarayonlarga ham ta'sir qiladi: hissiyotlar o'zgarmoqda, e'tibor va motivatsiya darajasi kuchayadi. Psixologik rivojlanishda o'smirlar mustaqil qaror qabul qilishga intiladi, shaxsiy qiziqishlar va ijtimoiy rolni aniqlashga harakat qiladi. Shu davrda miyadagi neyron tarmoqlar faol rivojlanadi, tafakkur va ijodiy fikrlash imkoniyatlari kengayadi. Biologik va psixologik o'ziga xosliklar bir-birini uyg'unlashtirgan holda o'smirlarning ilmiy va ijodiy qobiliyatlarini shakllantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu davrda qabul qilingan bilim va tajriba shaxsning kelajakdagi rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, o'smirlarning psixologik xususiyatlarini chuqur o'rganish ilmiy jihatdan muhimdir. Biologik jarayonlar bilan bog'liq holda hissiy va ijtimoiy moslashuv ham o'rganiladi, chunki o'smirlar murakkab vaziyatlarda hissiy barqarorlikni saqlashga harakat qiladilar. Bu esa ularning ijodiy faoliyatida mustahkam asos yaratadi.³

³ Ismoilova N.J. (2021). O'smirlik davrida shaxs rivojlanishining psixologik xususiyatlari. *Psixologiya ilmiy jurnali*, 3(2), 45–52.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Sharq va g'arb olimlari o'smirlik davrining intellektual rivojlanishini turlicha talqin qiladilar. Sharq pedagogik an'alarida bilim olish va tafakkur mashqlari o'smirning ma'naviy va axloqiy tarbiyasi bilan birga olib boriladi. Masalan, qadimiy hind va xitoy manbalarida o'smirlar fikrlash, tafakkur va ijodiy faoliyat orqali shaxs sifatida shakllanishi ta'kidlanadi. G'arb psixologiyasi esa kognitiv rivojlanish nazariyalari orqali o'smirlarning tafakkur imkoniyatlarini sistematik o'rganadi. Jean Piagening nazariyasida o'smirlar formal operatsiyalar bosqichiga o'tib, abstrakt va mantiqiy fikrlashga qodir bo'ladilar. Erik Erikson shaxsning intellektual rivojlanishi bilan birga, ijtimoiy identifikatsiya va o'zini anglash jarayonlariga e'tibor qaratadi. Shu nuqtai nazardan, sharq va g'arb qarashlarini integratsiyalash o'smirlarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ilmiy asos yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, intellektual rivojlanish o'smirning mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatga qiziqishini belgilaydi. Bu qarashlar pedagogik va psixologik amaliyotlarda individual yondashuvni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.⁴

O'smirlik davrida ijodiy va ilmiy qobiliyatlar faol rivojlanadi. Sharq falsafasida ijodiy fikrlash, ma'naviy va bilimga chanqoq bo'lish shaxsning eng muhim xususiyati sifatida qaraladi. G'arb psixologiyasida esa ijodiy qobiliyat tafakkur, tasavvur va bilimga bo'lgan motivatsiya bilan chambarchas bog'liq deb hisoblanadi. O'smirlar yangi bilimlarni o'zlashtirish, muammolarni tahlil qilish va noodatiy yechimlar topish orqali ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun shaxsiy qiziqishlar, mustaqil ish va pedagogik qo'llab-quvvatlash muhimdir. Shu bilan birga, ilmiy qobiliyatlarning shakllanishi o'smirning ijtimoiy muhitiga, maktab va oilaviy sharoitlariga ham bog'liq. Sharq va g'arb olimlari ijodiy va ilmiy qobiliyatlarni rivojlantirish mexanizmlarini turlicha talqin qilsa-da, ularning qarashlari

⁴ Karimova V.M. (2020). Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

o'smirlar psixologiyasini tushunishda va pedagogik amaliyotda muhim manba hisoblanadi. Bu esa bitiruv ishining dolzarbligini oshiradi va o'smirlarning ijodiy salohiyatini aniqlashga ilmiy asos yaratadi.⁵

O'smirlik davrida shaxsning motivatsiya va emotsional-irodaviy xususiyatlari uning ijodiy faoliyatini bevosita belgilaydi. Sharq pedagogik an'analarda yoshlarning ichki intilishlari va axloqiy fazilatlari ularning harakatlarini shakllantiruvchi asos sifatida qaraladi. Ular o'smirlarning qiziqishi, bilimga chanqog'i va yangi g'oyalarni qabul qilishga tayyorligini rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydilar. G'arb psixologiyasida motivatsiya shaxsning maqsad sari intilishi va muammolarni hal etishdagi faoliyat bilan bog'liq omil sifatida o'rganiladi. Eriksonning nazariyasida o'smirlar o'z shaxsiy qadriyatlarini aniqlashga intilib, ijtimoiy ro'l va mas'uliyatni his qilish orqali motivatsiyasini shakllantiradi. Shu bilan birga, o'smirlarning emotsional barqarorligi, hissiy o'z-o'zini boshqarish qobiliyati va irodasi ularning ilmiy va ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim omildir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori motivatsiya va barqaror emotsional-irodaviy holat o'smirlarning mustaqil fikrlash va innovatsion yondashuvlarini kuchaytiradi. Shu sababli, pedagog va psixologlar o'smirlarning ichki motivatsiyasini rag'batlantirish va irodaviy salohiyatini mustahkamlashga alohida e'tibor qaratishlari lozim.

Sharq va g'arb olimlari o'smirlik davrida shaxsning jamiyat bilan munosabatini turlicha talqin qiladilar. Sharq falsafasida o'smirlar jamiyatning ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarini o'zlashtirish orqali shaxs sifatida shakllanadi. Ularning fikricha, o'smirlik davrida tarbiya jarayoni shaxsning jamiyatga moslashishini ta'minlovchi muhim vositadir. G'arb psixologiyasida esa o'smirlik davri ijtimoiy identifikatsiya, do'stlar va maktab muhiti bilan muloqot orqali shaxsning o'zini

⁵ Larson, R. W., & Tran, S. P. (2021). Adolescents' development of purpose and identity. *Journal of Research on Adolescence*, 31(2), 234–247.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

anglash jarayoni sifatida ko‘riladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘smirlar o‘zaro muloqot, ijtimoiy faoliyat va jamiyatdagi o‘rnini belgilash orqali o‘z qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu nuqtai nazardan, shaxs va jamiyat munosabatlarini o‘rganish o‘smirlarning ijodiy salohiyatini aniqlash va rag‘batlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik va psixologik amaliyotda shaxsning ijtimoiy muhit bilan uyg‘unlashishi, motivatsiyasi va ijodiy qobiliyati o‘rganiladi hamda rivojlantiriladi.⁶

Sharq va g‘arb olimlari o‘smirlik davrini bosqichlarga ajratib, uning psixologik xususiyatlarini tizimli o‘rganishga urinishgan. Sharqda yoshni tarbiya bosqichlari bilan bog‘lash, har bir yosh davrida axloqiy va bilimiy qobiliyatlarni rivojlantirishga e‘tibor qaratiladi. G‘arb nazariyotchilari, masalan, Piage va Erikson, o‘smirlikni kognitiv va psixososial rivojlanish bosqichlari bilan izohlaydilar. Ularning fikriga ko‘ra, bu davrda shaxs mustaqil tafakkur, ijtimoiy identifikatsiya va ijodiy faoliyatni rivojlantiradi. Nazariy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, har bir rivojlanish bosqichi o‘smirlarning bilim olish, muammolarni hal etish va ijodiy qobiliyatlarini oshirish imkoniyatlarini belgilaydi. Shu jihatdan, nazariy bosqichlarni aniqlash pedagogik amaliyotda o‘smirlar bilan ishlashni tizimli va samarali tashkil etish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari o‘smirlarning individual rivojlanish sur‘atlarini aniqlash va ularning qobiliyatlarini optimallashtirishga xizmat qiladi.

Sharq va g‘arb olimlarining nazariy qarashlarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, o‘smirlik davri shaxsning ilmiy-ijodiy, kognitiv, motivatsion va emotsional-irodaviy rivojlanishining eng muhim bosqichi hisoblanadi. Sharq nazariyasi yoshlarning axloqiy va ma‘naviy tarbiyasini ta‘kidlagan bo‘lsa, g‘arb psixologiyasi ularning kognitiv, ijtimoiy va emotsional salohiyatini chuqur o‘rganadi. Ikkala qarashni integratsiyalash orqali o‘smirlarning ijodiy

⁶ Qodirov B.R. (2020). Yosh davrlari psixologiyasi va pedagogik muammolar. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

qobiliyatlarini rivojlantirish mexanizmlari, shaxsning motivatsiyasi, qiziqishi, hissiy barqarorligi va ijodiy fikrlash imkoniyatlarini aniqlash mumkin. Shu bilan birga, nazariy tahlil amaliyot uchun asos bo'lib, pedagog va psixologlar o'smirlarning individual salohiyatini aniqlash va rivojlantirishda yangi yondashuvlar ishlab chiqish imkonini beradi. Bu esa mazkur bitiruv malakaviy ishining dolzarbligini va amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.⁷

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Yeager, D. S., Dahl, R. E., & Dweck, C. S. (2021). Why interventions to influence adolescent behavior often fail but could succeed. *Perspectives on Psychological Science*, 16(3), 548–572.
2. Ismoilova N.J. (2021). O'smirlik davrida shaxs rivojlanishining psixologik xususiyatlari. *Psixologiya ilmiy jurnali*, 3(2), 45–52.
3. Qodirov B.R. (2020). *Yosh davrlari psixologiyasi va pedagogik muammolar*. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
4. Abdullayeva Sh.A. (2022). O'smirlar shaxsining ijtimoiylashuv jarayonlari. *Pedagogika va psixologiya ilmiy jurnali*, 4(1), 67–73.
5. Nurmatova D.R. (2021). *O'smirlarning psixologik rivojlanish xususiyatlari*. – Toshkent: Tafakkur nashriyoti.
6. D.Khasanova, F.Babajanova and other authors. Quantitative Analysis and Algorithmic Enhancement of Semantic Coherence in Multi-domain Automated Information Processing Systems. *Lecture Notes in Computer Science*. ISSN: 03029743 Volume: 15555 LNCS Pages: 128 – 139. Conference Paper2026 EID: 2-s2.0-105013255330. DOI: 10.1007/978-3-031-95296-8_12. <https://www.scopus.com/pages/publications/105013255330?origin=resultslist>

⁷ Abdullayeva Sh.A. (2022). O'smirlar shaxsining ijtimoiylashuv jarayonlari. *Pedagogika va psixologiya ilmiy jurnali*, 4(1), 67–73.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

7. Babajanova F.F. and other autors. Integrating sustainable practices and automation in mining engineering education for the modern era. Archives for Technical Sciences 2025, 33(2), 1013-1021 ISSN 1840-4855 e-ISSN 2233-0046. <http://dx.doi.org/10.70102/afts.2025.1833.1013>

8. Babajanova F.F. System of improving psychological prepaton of students for professional activity. International Engineering Journal For Research & Development Teacher of the Department "Psychology" E-ISSN: 2349-0721 <https://internationalbulletins.com/intjour/index.php/ibet/article/view/790>